

УДК 821.161.2+504.03

**СВІТ ЛЮДИНИ І ПРИРОДИ У ТВОРЧОСТІ
ОЛЕКСІЯ ОПАНАСЮКА**

Білошицька З. А., старший викладач

Мороз М. В., старший викладач

Свисюк О. В., старший викладач

Житомирський національний агроекологічний університет

Авторами статті розглянуто світ людини і природи, проблему збереження довкілля та виховання екологічної культури на творах української художньої літератури письменника Полісся. Представлені уривки з оповідань розкривають та переконливо доводять взаємозв'язок людини і природи.

Світ людини і природи – тема, яка буде завжди цікавою та актуальною. Виховання патріотизму, екологічної культури, любові до життя, збереження природи, захист рідної землі і природи – це вічні теми не тільки в літературі. Вони живуть в самій людині, яка прагне постійно розвиватися і вдосконалюватися, жити не тільки для себе, а й для наступних поколінь.

Актуальність нашої розвідки полягає в тому, що на сучасному етапі розвитку людства варто більше уваги приділяти збереженню довкілля через знайомство із творчим і життєвим шляхом письменників. Бо саме вони своїми творами роблять вагомий вклад у справу охорони природи, пропагують ідеї збереження та охорони довкілля. Особливо потрібно приділяти більше уваги вихованню екологічної культури у дітей дошкільного віку,

школярів та студентів. Екологічне виховання бажано розпочинати якомога раніше, оскільки саме змалку закладається світогляд людини.

Метою дослідження є світ людини і природи у творчості Олексія Опанасюка. Ми робимо спробу розглянути проблему природи і збереження навколишнього середовища у творчості нашого земляка-письменника.

Олексій Євменович Опанасюк (1936 – 2011) народився 29 березня 1936 року в с. Дубрівці, що при давньому битому шляху з Києва до Волині, на схід від достославного Брусилова, тоді Київської, тепер Житомирської області [1 с. 4]. У рідному Брусилівському краї закінчив школу, працював. Здобув освіту на факультеті журналістики в Києві. Після навчання повернувся на Житомирщину. З 1980 до 2003 року очолював Житомирську обласну організацію Національної спілки письменників України. Письменник стояв біля витоків екологічного товариства культурно-освітніх об'єднань обласного товариства української мови «Просвіта».

Творчість Олексія Опанасюка є надзвичайно цікавою і актуальною сьогодні. Адже він так просто і яскраво зобразив на сторінках своїх творів справжнє життя селянина-поліщука. Герої його творів висаджують ліси, вирощують хліб і картоплю, льон і буряки, бережуть народні традиції і примножують народне добро. Письменник розповідає нам про спалені села німецько-фашистськими загарбниками на Житомирщині в оповіданнях «Копище» (1975 р.) та «Жайворонкова кладка» (1983 р.). Війна несе в собі лихо і смерть. Тому пам'ять про неї обпалює і пече досі. *«Війна вкоротила віку не тільки людям, а й деревам. А ще ж на відбудову руйновиська, на зруб скільки пішло найстрункіших, найдужчих! Пеньків нині більше, як дерев, а треба, аби було хоча б навпаки...»* [2 с.24]. У творах автор не тільки знайомить читача з людьми, природою, Поліссям, а й робить спробу пізнати і розкрити душу людини, людські стосунки та одвічну материнську любов.

Мова творів Олексія Опанасюка жива, барвиста, образна, переплетена народними приповідками та збагачена народною мудрістю. У кожному слові відчувається подих землі, любов до рідного краю та отчого дому, природи і людини.

У сучасному житті тема «людина – природа» зустрічається досить часто. Вона ніби є невід'ємною частиною самого життя. Людині і природі дослідники, науковці та літератори приділяють багато уваги. Адже взаємозв'язок людини з природою спостерігається ще з літописів та пам'яток давньої літератури. У фольклорі природа постає живим єством. Вона збагачує та доповнює життя, надає йому більш значимого смислу. Особливо підмічають це люди, які проживають у селі або народилися в ньому. Коли міська людина радіє природі і неймовірно дивується всьому, то люди «родом із села» з'єднані з природою якоюсь невлливою силою, яка дає жагу і насагу до життя, і тому більш трепетно відносяться до всього, що їх оточує.

В оповіданні **«Підлісок діда Фидиша»** йдеться про життя поліщуків та їх цінності. *«Любив старий працю, землю й повітря над нею – ті давали силу»* [2 с.20]. *«Не все в житті за гроші робиться»* [2 с. 21]. Дід є своєрідним філософом сільського життя. *«Але ж нових річок може не бути. І до них приходять старість, якщо не підліковувати, – дивився поверх молодих беріз, очі звузилися, затуманилися. – Все на цьому світі народжується, тільки не річки»* [2 с. 27]. Дід Фидиш дбає не тільки про збереження річок, а й про нові насадження, які і річку збережуть і пташку прихистять. У розмовах з односельцями, особливо дітьми, здебільшого запитує і роздумує над тим, звідки беруть харчі, воду і чому людина така дужа, звідки береться повітря, вчить спостерігати за природою та погодою, за співом птахів. А як образно порівнює корчі, *«... вивернуті із землі, – ніби отара овечок прилягла в долині»* [2 с. 26]. Він хоче всю низину засадити дубом, березою, щоб підтримати річку. Бо біля води завжди буде життя і людям і природі. *«Одне слово, хотів дід, щоб наше давнє лісове село не перетворилося на польове, щоб жили мавки в очеретах, лозах. Щоб річки, озера не пересихали»* [2 с.27].

Люди старшого віку привчають дітей шанувати і берегти природу, вболівати за неї, спостерігати за погодою. Кожна зламана гілка і зірвана квітка несуть в собі смуток і надію на

те, що можна виховати краще ставлення. Коли замулився струмок чи річка, привчають розчистити. Обов'язково нагадають не виривати квіти та гриби з корінням. Не кидати у пташку камінцем. Ці прописні істини мають засвоюватися з раннього дитинства. І вже в дорослому віці людина свідомо буде боротися за чисте довкілля. Адже сьогодні вже нікому не потрібно доводити, що світогляд людини формується змалку.

Творчість Олексія Опанасюка пронизана глибоким розумінням життя поліщуків і природи. Письменник по-своєму змальовує окремі картини природи: *«Ліс любить спокій і тишу. Земля не простуджує. Повітря і небо густішають, скоро з річкової долини підкрадеться вечір. Бабине літо тче білу і теплу годину, на старому дворіщі стоїть тиша осіннього саду...»* [2]. Розповідаючи про життя своїх земляків, він переконливо доводить, що наші люди споконвіку люблять природу і дбають про неї. Герої його творів усвідомлюють відповідальність за долю природи, яка є не тільки матеріальним багатством, а й перш за все духовним. Він підкреслює важливість лісу, який дає людині насолоду і силу жити. *«Ліс – храм життя. І, може, звідси, з Полісся, воно починалося. Хоч можна й не погодитися, і не встрянеш в суперечку: пущі, мочарі, очерет і осока на болотах – піди та розберися там. Але сказано не вчора, не позавчора: життя вийшло з лісу, із пущі, ніби русалка...»* [3 с.476].

Серед природи людина не почувається самотньою. *«Ні роки, ні зятя праця не вгнули діда. Точила самотність»* [2]. Часто на призьбі під хатою милувався деревами, сонцем, що над ними, співом пташок. Вечорами дивився на місяць, котрий нависав над самісінькою хатою. Любив говорити дід Фидиш із сусідом, ділитися всім. Поділився і передчуттям, що скоро відійде, бо, мабуть, прийшла пора. Має ж бо під 90, а може й більше. Хто його зна... Останні хвилини зустрине там, у лісі, що на Корчуватому (так підказує йому душа). Він його доглядав, насаджував. Для нього ліс був живий, як і вся природа. І не дивно, що саме природа і побачила його востаннє. *«Виблискував у росах ранок, над дідом шуміли дерева, співали пташки молодого підліска, вони бачили його щойно, вранці, на сході сонця, як вчора, в білому, полотняному, коли босого, коли взутого, але завжди за роботою, і оце також дивилися на нього й співали...»* [2 с.29].

Село посідає особливе місце у творчості О. Опанасюка. Може тому, що з села почалося його життя. Він зображує його у постійному русі, використовуючи дієслова: *село бачило, пережило, вистояло, піднімалося, відродилося, проводжало і зустрічало, орало, сіяло і косило, садило і збирало*. Цими словами письменник змальовує життя селянина. У селі своє життя із радіщами і болем, особливістю спілкування: вітаються всі, навіть із незнайомою людиною, не тільки виховують дитину поважати старших, а й привчають до праці, берегти природу. А найголовніше те, що в селі виховують не так словами, як працею, вчинками, доброю справою. Були часи, коли сусід був за родича. Народжувалися і зростали, йшли до школи і їхали на навчання, в армію, гуляли весілля і у всьому мали підтримку. Люди знали свою історію і охоче переповідали іншим. Село допомагало, приймало до себе і могло випровадити за лихі вчинки. В селі свої неписані закони співіснування.

Життя як окремої людини, так і колективу людей (особливо сільських) є невід'ємним від природи. Живуть собі в повній гармонії, ніби доповнюючи один одного. *«Все природне, якесь в міру підкреслене – і кольори нив на обрії, і зріст дерев, і неяскравий килим трави під ногами»* [3 с.476]. А з якою любов'ю Олексій Опанасюк змальовує своїх батьків. Добрий, мудрий, роботящий батько, який все життя пропрацював важко і не одну хату побудував. Знайомить письменник із батьком просто. *«Він, тесля, будував хати і садив дерева. В кожному домі поселяв частку серця, любові. Його вже давно нема, а хати стоять, а осокори ростуть і ніби живі йдуть назустріч: гіллясті, скрипучі, з поморщеною, як старе лице, корою»* [3]. Небагато хто може так просто і глибоко розповісти про любов до батьків та природи. Дерева у нього постають живими: приживаються, ростуть і старіють, чекають і з плином часу самотніми залишаються на подвір'ї. От де справді виваженість і мудрість у кожному слові, думці, з чим так безпосередньо і ділиться з читачами земляк-письменник. *«Щоразу, коли буваю дома, гомоню з батьком. Батько, неговіркий і раніше, не любить балачок і тепер. «Чи не забув, як пахне жито на світанку під Колковою?» – запитає і піде*

краєм лану до того урочища. Йде у синій обрії аж до лісу, йде великий і гарний на тлі гождої ранкової свіжості, йде, як ходив полем перед моїми малими дитячими очима...» [3 с.477]. А як ніжно і трепетно замальовує матір. «Старенька, добра мати... У неї не було сліз, вона їх загубила у війну, й очі її були сухі, як васильки» [3]. А які прості настанови давала дітям, коли вони вирушали з отчого дому аби вчитися далі, працювати. «Так і розійшлися. І мати не заперечувала:

– Я вам не ворог, але посадіть по дереву, а тоді їдьте. Не можна село без дерев лишати.

Проводжала. Стояла за селом на тлі блаженської нової хати і могутніх трепетних осокорів. Дивилася нам услід, і вітер довго стелив за нами її мову:

– Хай вам, діти, чистий шлях у житті стелиться!..» [3 с.478]

Висновки. Світ людини і природи розкривається через пізнання. Для того, щоб жити в гармонії з собою і природою, потрібно вчитися у старшого покоління любові і турботи за завтрашній день не тільки для себе, а й для прийдешніх поколінь. «Місяць ясно освітлював річку з-за лісу, що його посадив Фидиш – для дітей, онуків, наступних поколінь» [2 с.30]. Берегти довкілля, кожен кущик, деревце, квітку, пташку, щоб потім, коли будемо повертатися додому з далеких і близьких доріг, коли щемітиме серце «Дерева, похитуючи верхівіттями, стрічали їх довгим-довгим шумом» [2 с.30].

Список використаної літератури:

1. Олексій Опанасюк. Чи затишно пані провінції в Житомирі? – Волинь: ПП «Рута», 2000.
2. Олексій Опанасюк. Житичі. – К.: Радянський письменник, 1985.
3. Олексій Опанасюк. Спитай у беріз при долині. – К.: Дніпро, 1986.